

Katona István történetíró levelei Eszterházy Károly egri püspökhöz

Adalékok Katona munkamódszeréhez és a *Historia Critica Regum Hungariae* kiadástörténetéhez¹

Bevezetés

Katona István (1732–1811) jezsuita történetíró legnagyobb vállalkozása a *Historia Critica Regum Hungariae* címmel, 42 kötetben megjelent munkája, amelynek három sorozatában az Árpád-házi, a vegyesházi és a Habsburg királyok korát dolgozza fel az előtörténettől saját koráig, az 1810-es évekig. Katona a rendtársa, Hevenesi Gábor által életre hívott forráskutatáson alapuló történetírás művelője volt, vállalkozása és annak eredményei hivatkozási pontként szolgáltak a későbbi történetírók számára. Kiadatlan kéziratának, egyéb feljegyzéseinek, levelezésének összegyűjtése és feldolgozása azonban még nem történt meg, életútjáról és munkásságáról csupán néhány tanulmány készült.²

Katona a *Historia Critica* munkálataiba rendjének feloszlata után kezdett bele, amikor Batthyány József érsek pártfogása révén Esztergomba került. Akkor adódott lehetősége rendszeresen forrásokat gyűjteni az ország különböző, nagyrészt főpapi gyűjteményeiben, amikor 1784-ben a budai egyetemen betöltött állása is megszűnt. A történeti múlt iránt érdeklődő érsekek és püspökök nemcsak megnyitották előtte könyvtáraikat, hanem egyes kéziratok másolatát is rendelkezésére bocsátották. A 18. században a magyar egyházi arisztokrácia nagy része Rómában végezte tanulmányait, ahol megismerkedett a Lodovico Antonio Muratori és követői által művelt magas szintű történetírással. Ez a tapasztalat is hozzájárult ahhoz, hogy ők maguk is gyűjtötték a szétszóródott forrásokat, és többen kezdeményezték egyházmegyéjük múltjának feltárását és megírását.³

Katonának nagy szüksége volt a hazai főpapok támogatására, nemcsak a forrásgyűjtés, hanem a sorozat nyomdai költségeinek kifizetése miatt is. Saját jövedelme nem biztosította a megjelenést, így a kötetek többségének paratextusai között megtalálható egy-egy magas rangú egyházi személyhez címzett ajánlás, amely az anyagi hozzájárulások miatti köszönetként nyitja a köteteket. Katona egy személynek jellemzően egy kötetet dedikált, ez alól csak ketten – Eszterházy Károly egri püspök (1761–1799) és

¹ A tanulmány elkészítését az NKFIH PD 142174. számú projektje tette lehetővé.

² Életútja és a *Historia Critica* keletkezéstörténete: HAUER, 1911; THOROCZKAY, 2011. Műveiről: MOLNÁR, 2006; SZABADOS, 2008.

³ Koller József például Klimó György püspök biztatására készítette el a pécsi egyházmegye történetét: KOLLER, 1782–1812. Schönvisner István Szily József püspök támogatásával kutatta Szombathely ókori romjait: SÁNTA, 2022.

Fuchs Ferenc Xavér nyitrai püspök (1787–1804), majd egri érsek (1804–1807) – jelentettek kivételt, ők voltak azok a főpapok, akik a történetírót jelentősebb összegekkel segítették és több könyv költségét magukra vállalták.

A dolgozat Katona és Eszterházy kapcsolatának újabban megismert forrásait adja közre és ismerteti. Egymással váltott leveleiből eddig egyet ismertünk, amelyet Weber Artúr fedezett fel a bécsi udvari könyvtárban és jelentetett meg 1917-ben.⁴ Katonától további három levelet találtam az egri Főegyházmegyei Levéltárban, amelyeket 1786 és 1793 között küldött Eszterháznak.⁵ Tartalmukban szorosan kapcsolódnak a Weber által kiadott forráshoz. Katonának a püspökhöz címzett soraiban a *Historia Critica* néhány kötetének kiadástörténetét követhetjük nyomon, valamint Eszterházy mecénatúrájának működéséről olvashatunk. A latin nyelvű levelekben Katona beszámol a sorozat kiadásának állomásairól és az egyes kötetek eladásának nehézségeiről, az abból származó bevétel elköltésének lehetőségeiről. A levelek kiadásához csatolva közlöm Johann Michael Weingand pesti könyvkiadó és kereskedő kötelezvényeit, amelyeket az Eszterházyval való megállapodását követően küldött Egerbe, írásba fektetve, hogy az Eszterházy által támogatott kötetek eladása után milyen juttatás illeti a püspököt.⁶

A levelek kiadása hozzájárul Eszterházy és Katona közös kapcsolatrendszerének, valamint a közöttük lévő mecénás-pártfogolt viszonynak a feltérképezéséhez, továbbá adalékként szolgál a magyarországi könyvkiadás és a mecénatúra 18. század végi történetének kutatásához.

Eszterházy püspök mint Katona mecénása

Eszterházy Károly nemcsak egyházmegyéjében, hanem azon kívül is a világi és az egyházi irodalmat egyaránt támogató mecénás hírében állt,⁷ több korabeli szerző kereste fel közbenjárását kérve, köztük Patay Sámuel, a *Pancsatantra* indiai állatmese-gyűjtemény moralizáló történeteinek magyarra fordítója; Kónyi János strázsamester, aki számos népszerű művet ültetett át németből magyarra; vagy Dálnoki László Ferenc, egy hitvédelmi munka szerzője.⁸ A jezsuita szerzők közül Katonán kívül ketten dedikálták neki műveiket: Schmitth Miklós az *Imperatores Ottomanici* 1760-ban megjelent máso-

⁴ Katona István Eszterházy Károlynak, Pest, 1787. június 20. WEBER, 1917. A levéllel együtt Katona több művét elküldte Egerbe: a *Historia Critica* első sorozatának, a *Historia critica regum Hungariae stirpis Arpadianaenae* utolsó két kötetét, valamint az 1782–1784 között megjelent *Historia pragmatica Hungariae concinnata Budae* két kötetét. Tudósítja a püspököt legújabb és éppen készülő munkáiról, a *Historia Critica* további részeiről. Felhívja figyelmét egy másik írására is, amely a Monarchia janzenistáinak egyik feje, Markus Anton Wittola osztrák teológussal folytatott vitájának egyik darabja (KATONA, 1785a). Végül hozzáteszi, hogy Pesten van, és hamarosan nagy könyvtári zsákmánnyal tér vissza Esztergomba, mivel részt vett az egyetemi könyvtárban tartott aukción, és sok könyvet sikerült vásárolnia.

⁵ FL Eger AEV 2714.

⁶ MNL HML XII. 3f. VI classis, 14 nd.

⁷ BITSKEY, 1997, 118–129.

⁸ Eszterházy Károly levelezése az egri Főegyházmegyei Levéltárban és az MNL Heves Megyei Levéltárban található. Az idézett személyekkel váltott levelek jelzete: FL Eger AEV 3360 és MNL HML XII. 3f. VI classis, 12 nd.

dik kötetét ajánlotta az akkor még váci püspök Eszterháznak, majd Kaprinai István hitszónok az *Institutio eloquentiae sacrae* szintén második, 1763-as kötetét. Katona István a *Historica Critica*-sorozat 4., 11. és 12. kötetének ajánlását címezte az egri püspöknek, tehát az első alsorozat, a *Historia critica regum Hungariae stirpis Arpadianae* [...] 4. (1781) és a második alsorozat, a *Historia regum stirpis mixtae* 4. és 5. kötetét (1790). Közülük az első, 1781-ben kiadottban olvasható egy hosszabb, Eszterháznak címzett ajánlás.⁹ A kötet Imre király (1174–1204) életét és uralkodását is bemutatja, és mivel őt a szokásoktól eltérő módon Egerben temették el, így kínálkozott alkalom arra, hogy Katona az egri püspöknek ajánlja a művet.¹⁰ Katona, hogy elkerülje az ajánlólevelek hízelgő sablonjait, Eger dicséretére és történetére helyezte a hangsúlyt, amely így is összefonódott Eszterházy püspöki munkásságának méltatásával, mivel kiemelte, hogy nagy különbséget lát a néhány évvel ezelőtti városkép és a mostani között: az építkezések, a fejlődés és növekedés hatására alig lehet felismerni a régi várost. Katona saját tapasztalatból osztotta meg az észlelt változásokat, mivel 1744–1746 között Egerben tanult, ott kezdte el középfokú tanulmányait.¹¹

Az egri diákevek is hozzájárultak ahhoz, hogy kapcsolódni tudott a város történetéhez és ezáltal meg tudta szólítani a mecénás Eszterházyt. Iskolái befejezése után, 1764–1765-ben ismét visszatért Egerbe, ott töltötte harmadik próbaévét. Akkor Eszterházy már három éve volt Eger püspöke, tehát személyesen is kapcsolatba kerülhettek. Katona ezután távol került a várostól, Nagyszombatban és Pesten tanított, majd Esztergomban, végül Kalocsán dolgozott. Milyen összeköttetései vezették Eszterházyhoz a *Historia Critica* munkálatainak idején? Az egyik legfontosabb összekötő Katona és Eszterházy között Giuseppe Garampi olasz főpap, aki 1776-tól bécsi nuncius volt, és több magyarországi érsekkel és püspökkel levelezett a diplomáciát és kultúrát, könyveszerzéseket érintő ügyekben.¹² Katona a magyarországi főpapoktól hallhatott Garampiról, akit – tudomást szerezve bibliofil és történeti érdeklődéséről – felkeresett, hogy megismertesse munkáival, támogatást remélve. Garampi finanszírozta a *Historia Critica* harmadik kötetének kiadási költségeit: a könyv egy hosszú, a nunciushoz intézett ajánlással kezdődik.¹³ Garampi Katona kapcsolathálójának bővítéséhez is hozzájárult, ő javasolta neki, hogy a *Historia Critica*-sorozat kiadása ügyében keresse fel Eszterházyt is.¹⁴ Azért ajánlhatta éppen az egri püspököt, mert a magyarországi főpapok közül hozzá fűzte a legrégebbi és legszorosabb kapcsolat, egyidősek voltak, még Rómában ismerkedtek meg, amikor Eszterházy ott tanult. Katona Eszterházyhoz címzett leveleiben

⁹ **KATONA** 1779–1783, IV, 3–12.

¹⁰ „A hazai történelem bizonyítja, hogy Székesfehérvár a magyar királyok koronázó, valamint temetkező helye volt. Azonban Imre annyira szerette Egert, hogy itt akart nyugodni, és a királyi síremléket csak ennek az egy városnak akarta adományozni. Ezért igazságosnak láttam, hogy ez a kötet, amely az Egerben eltemetett Imre király tetteit foglalja magában, az egri püspök tanácsaival és vezetésével jelenjen meg a nyilvánosság előtt.” Uo., 3.

¹¹ HAUER, 1911, 8–11.

¹² SOÓS, 2006.

¹³ **KATONA**, 1779–1783, III, 5–12.

¹⁴ Katona István Eszterházy Károlynak, Esztergom, 1786. október 27., 1. levél, 1v.

többször kiemelte Garampi elismerő véleményét munkáiról – a befolyásos nuncius pártfogása még több mecénás ajtaját nyitotta meg előtte, segített elnyerni a további patronusok bizalmát.¹⁵ Katona egyik levelében is olvashatunk mecénáskereső stratégiájáról, amely a „minél magasabb rangú a főpap, annál több további támogatót vonz”-elvén alapul: a sorozat első köteteit a magyarországi érsekeknek dedikálta, ezzel szerzett presztízst műveinek, és a már elnyert támogatásokra hivatkozva tudta megnyerni az egyházmegyei püspökök, majd később a kanonokok pártfogó hozzájárulását.¹⁶

A levelekből kiderül, milyen kihívásokkal kellett szembenézni egy 18. század végi szerzőnek, aki nem az olvasni tudó közönség körében közkedvelt olvasmányokat, hanem egy sokkötetes latin nyelvű történeti munkát szeretett volna megjelentetni. A 18. század második felét a szakirodalom az olvasás forradalmaként nevezi meg, főként a század utolsó harmadára tapasztalható nagymértékű fejlődés a kiadott könyvek számát tekintve.¹⁷ Ez a növekedés magyarországi viszonylatban is érzékelhető volt, nőtt a magyar nyelven kiadott művek száma, megjelentek az első hírlapok, és egyre több nyomdász és könyvkereskedő működött a nagyobb városokban.¹⁸ Ugyanakkor még nem jelent meg a patronálástól független írói szerepkör, az írók még mindig nem tudtak megélni az írásból, mivel nem volt megfelelő létszámú, az irodalomra kíváncsi közönség. Ezért nem lehettek anyagilag sikeresek azok az írók és nyomdák, amelyek a polgári olvasók könyvvásárlására építettek. A legtöbb író a magas kiadási költségek miatt nem tudta munkáit nyomtatásban megjelentetni, azok csak kéziratos másolatokban terjedtek az olvasók között. Így mindenképpen szükség volt egy tehetős főúr hozzájárulására ahhoz, hogy egy könyv megjelenjen. A mecénás támogatása szinte minden esetben a hagyományos barokk irodalompartolás útján érkezett, nem gazdasági befektetésként.

Katona leveleiben több érvet felsorakoztatott, hogy meggyőzze Eszterházyt vállalkozásának hasznosságáról és arról, hogy nem származik érdeke abból, hogy pénzbeli juttatást kér a püspöktől: a maga költségén utazott Magyarország-szerte a sorozat anyaggyűjtő munkálataihoz, saját jövedelméből is áldozott a kiadásra, a támogatói által biztosított összegeket folyamatosan kiegészítette, és külön fizetséget vagy jutalmat nem várt és kapott munkájáért. A sorozat elkészítését azzal indokolta, hogy elődei – Antonio Bonfini, Istvánffy Miklós, Kazy Ferenc, Pray György – történeti műveikben nem dolgozhatták fel az újabb idők történetét, és gyakran csak a világi eseményeket tárták fel.¹⁹ Saját munkájának erősségét abban látja Katona, hogy a világi és az egyházi élet eseményeit párhuzamosan tárgyalja, valamint új források felhasználásával pontosabb, kidolgozottabb művet adhat közre, megelőzve ezzel a külföldi kritikákat. Eszterházy támogatását befektetésként írja le, mivel minél nagylelkűbb, annál nagyobb népszerű-

¹⁵ UO.; Katona István Eszterházy Károlynak, Esztergom, 1790. április 7., 2. levél, 1v.

¹⁶ UO., 1r.

¹⁷ WITTMAN, 2000.

¹⁸ FÜLÖP, 2010, 50–51.

¹⁹ Katona István Eszterházy Károlynak, Esztergom, 1790. április 7., 2. levél.

ségre tesz szert, valamint a dedikáció révén neve és emlékezete fennmarad az utókor számára.²⁰

Eszterházy először feltételek nélkül támogathatta Katona terveit. A kiadó, Johann Michael Weingand Egerbe küldött kötelezvényéből tudjuk, hogy a második alsorozat kötetei – amelyekhez Katona az itt közölt levelekben folyamodott támogatásért – esetében a takarékos püspök az igényelt összeget visszavárta a könyvek értékesítése után, pénz vagy a könyvtárának küldött könyvek formájában.²¹ A megegyezést követően Katona nem tudta azt teljesíteni, mivel a könyvek eladásából csak kis összeg folyt be. Arra kérte Eszterházyt, hogy a bevételt hadd fordítsa a további kötetek nyomtatására, így nem állna meg a sorozat kiadása. Azért is volt veszteséges a vállalkozás, mert a könyvek lassan készültek, és csak kevesen akartak olyan munkákat megvenni, amelyek nem tekinthetők teljesnek, hanem egy folyamatban lévő sorozat részei. Eszterházy válaszleveleit nem ismerjük, valószínűleg Katona utolsó levelére sokáig nem, vagy egyáltalán nem reagált, mivel Katona arra tett utalást, hogy a püspök válasza nélkül nem tudja, hogyan járjon el, az összeg kifizetésére vagy annak további nyomdai felhasználására kérje-e Weingandot.²² Katona végül Eszterházy válasza hiányában úgy döntött, hogy Weingand folyósítsa a püspököt megillető pénzt.²³

A leveleket a humanista átírás szerint közlöm, a rövidítéseket jelöletlenül feloldom, a szükségesnek érzett betoldásokat szögletes zárójelben tüntetem fel.²⁴ A szövegek közlés sorrendje a levelek megírásának időrendjét követi.

Források

1.

Katona István Eszterházy Károlynak

Esztergom, 1786. október 27.

FL Eger AEV 2714. (eredeti)

Eszterházyt névnapja alkalmából köszönti, kijelenti, hogy soha nem volt akkora szüksége az egyháznak a püspökhöz hasonló erős oszlopokra, mint most, azokban az időkben, amikor az egyház ellenségei nem Luther és Kálvin követői, hanem a katolikusok közül kerülnek ki. Kiemeli, hogy egyszer már tollat ragadott ellenük, és kész arra, hogy a hitvédő munkát tovább folytassa. Miután Esztergomban vásárolt otthona felemésztette tartalékait, a Markus Anton Wittolának adott válasza nyomtatási költségeivel adósa maradt a budai

²⁰ Uo.

²¹ Johann Michael Weingand kötelezvénye Eszterházy Károlynak, Pest, 1790. június 26., 4. levél.

²² Katona István Eszterházy Károlynak, Kalocsa, 1793. június 5., 3. levél.

²³ Johann Michael Weingand Eszterházy Károlynak, Pest, 1793. július 10., 5. levél.

²⁴ Köszönöm Rédey-Keresztény János kollégámnak a levelek átírásában nyújtott segítségét.

nyomdának. Hallotta, hogy Wittola ismét írt neki, és készen áll arra, hogy újra megvédje a római egyházat az utrechtivel szemben, ha Eszterházy hozzájárul a nyomtatás költségeihez. [1] Garampi bíboros biztatására mert Eszterházyhoz fordulni kérésével. Garampi egy leveléből bemásol egy részletet a levélbe, hogy az egri püspök lássa, Garampinak milyen véleménye van munkáiról. Bemutatta a *Historia Critica* köteteit Esztergomban a püspököknek, ekkor Eszterházy nem lehetett jelen betegsége miatt. [2] Azzal zárja levelét, hogy a később megjelent további két kötetet is bemutatná az egri püspököknek.

Excellentissime Domine Praesul, Domine, Domine Gratosissime!

Et inter ceteros, qui diem onomasticum Excellentiae Vestrae sinceris votis apprecantur, ego quoque profiteri nomen meum audeam, ratio huius temporis exposcit. Numquam enim firmioribus ecclesia Hungarica columnis, inter quas Excellentiam Vestram eminere nemo non agnoscit, indignit, atque hac aetate, qua maiora religioni vulnera, quam a Lutheri²⁵ Calvinique²⁶ sectatoribus, a quibusdam ecclesiae hostibus, intra viscera ferocissime saevientibus, infliguntur.²⁷ Contra hos ego semel ac iterum iam calamum strinxeram;²⁸ nec ullis eorum conviciis me deterreri sinam, quominus deinceps quoque stringam, modo me nervus non deficiat. At enim, Strigonii²⁹ domo mihi pretio comparata,³⁰ sumptibus ita sum exhaustus, ut nondum in Typographia Budensi pro responsione, quam ad Domini Vitolae commonitoriam epistolam dedi,³¹ nomen meum expungere potuerim.³² Ad hanc responsionem meam Dominus Vitola rursus aliquid, ut audio, commentatus est.³³ Paratus ego sum eundem iterum refellere, sanamque ac vetustam ecclesiae Romanae doctrinam contra novitium ecclesiae Ultraiectinae systema defendere;³⁴ si pro typo, qui non plus, quam 50 florenos. circiter exiget, auxiliatricem Excellentia Vestra manum porrigere dignata fuerit. Nullius adhuc opem pecuniariam exoscere sum ausus. Ut primum periculum rei huius apud Excellentiam Vestram facerem; effecit, cum novissimus eiusdem pro tuenda Dei gloria vetustaque matris [1]

²⁵ Martin Luther (1483–1546), a protestáns reformáció szellemi atyja.

²⁶ Jean Calvin (1509–1564) svájci reformátor, a kálvinizmus névadója.

²⁷ Utalás a janzenistákra és a katolikus egyházon belül kialakult, reformokat sürgető új irányzatokra.

²⁸ KATONA, 1785a.

²⁹ Esztergom, H.

³⁰ Katona a jezsuita rend feloszlata után Esztergomba került, miközben megtartotta állását a Budára áthelyezett egyetem történelem tanszékén. 1784-ben vonult nyugalomba, 1790-ig Esztergomban élt, erre az időszakra utal az esztergomi ház költségére tett utalás.

³¹ Markus Anton Wittola (1736–1797) janzenista teológus, lelkész. Válasza Katona kritikáira: WITTOLA, 1785.

³² KATONA 1785b. Katona egy Eszterházyhoz címzett, 1787. június 20-án kelt levelét Weber Artúr közölte: WEBER, 1917. A levélben felhívja Eszterházy figyelmét erre a Wittolával folytatott vitájára is.

³³ Wittolának erről az újabb válaszáról nem tudunk és Katona erre adott feleletéről sem.

³⁴ A Róma által eretneknek bélyegzett janzenisták közül sokan kivándoroltak Hollandiába, ahol utrecht-i központtal önálló egyházat szerveztek.

Ecclesiae doctrina zelus, tum fiducia, quam Eminentissimus Cardinalis Garampius³⁵ in postremo mecum habito colloquio suscitavit. Huius purpurati principis Litterae heri mihi redditae sunt, quarum fragmentum non pigebit me hic exscibere, ut certius Excellentiae vestrae constare possit, quod sapientissimus ille Praesul iudicium de meis lucubrationibus habeat.

„Gratam, inquit ille, tui recordationem saepe in mentem revocat eximia illa tua doctrina atque cumulata eruditio, quam numquam satis in tua critica historia³⁶ admiramur; ut perillustri hoc labore tuo adeo tum de Ecclesia, cum de isto regno bene meritus quam qui maxime videaris. Tantum tibi vel commodi, vel otii superesse avemus, ut nostram, quam excitasti, sitim expleas; neque solum, quae coeperis, ad umbilicum perducas; sed aliis usque ingenii tui monumentis bibliothecas non modo gentis tuae, sed et totius orbis instruas ornesque. De te interim deque rebus tuis incredibile est, quam sim sollicitus aliquid audiendi. – – Datum ex. monte Fabisco³⁷”

Eidem hodie respondeo, meamque fiduciam in Excellentia Vestra repositam esse scribo. Excellentia<e> vestrae meas ego lucubrationes, ut aliis Excellentissimis ac Illustrissimis Dominis Episcopis, Strigonii nuper obtulissem, nisi tristis morbus optatum eiusdem adventum ad amicum illud episcoporum Hungariae colloquium impedivisset. Obtuli iam ali[o]s Agriae³⁸ quinque tomulos historiae meae criticae,³⁹ cuius Eminentissimus Garampius supra [2] meminit; duos alios,⁴⁰ qui deinde prodiverunt, paratus offerre, si hoc Excellentiae Vestrae gratum fore comperero. Votis interim iterum iterumque nuncupatis pro diuturna vegetaqu[e] tam utilis necessariique capitis vita, cum osculo sacrae manus perennique veneratione maneo

Strigonii 27. Octobris 1786.

Excellentiae Vestrae
Devotissimus cliens et capellanus
Stephanus Katona historiographus

³⁵ Giuseppe Garampi (1725–1792) olasz főpap, 1776-tól bécsi apostoli nuncius, aki Eszterházyval és a 18. század második felének legtöbb magyarországi püspökével kapcsolatban volt. Még Rómában ismerkedett meg az ott tanuló, vele egykorú Eszterházy Károllyal. Miután Bécsbe helyezték át, tevékenyen hozzájárult Eszterházy könyvtárának bővítéséhez, számos kötet beszerzésében működött közre. SOÓS, 2006, 81.

³⁶ **KATONA** 1779–1783. A sorozat összesen 42 kötetben jelent meg (KATONA, 1778–1817), három alorozata az Árpád-háziak, a vegeyháziak és a Habsburgok korát dolgozza fel.

³⁷ Nem azonosítható helynév.

³⁸ Eger, H.

³⁹ A *Historia critica regum Hungariae stirpis Arpadianae [...]* (KATONA, 1779–1783) első öt kötete 1779–1783 között jelent meg.

⁴⁰ Az utolsó két kötet 1782-es dátummal jött ki a nyomdából.

2.

Katona István Eszterházy Károlynak

Esztergom, 1790. április 7.

FL Eger AEV 2714. (eredeti)

A hazája iránti szeretet ösztönözte történeti munkája megírására. Az országot járva forrásokot gyűjtött, eközben Egerbe is eljutott. Több könyv már megjelent, azonban a mecénás hiánya miatt a kiadás megállt. Nemrégiben azonban az esztergomi érsek a kérése nélkül nyújtott neki anyagi segítséget a folytatáshoz, és bízik benne, hogy az ő példáját követve más támogatói is lehetnek, megpróbálja további mecénások segítségét kérni. Követi az Árpád-kor kötetének ajánlási rendjét, miszerint az első részeket az érsekeknek, az azt követőket az egyházmegyei püspököknek ajánlja, az utóbbiak közt elsőként Eszterháznak. Leírja az Eszterháznak ajánlandó kötetek felépítésének tartalmi szempontjait, terjedelmét és az igényelt kiadási költséget. [1] A korábban megjelent történeti összefoglalások hiányosságainak felsorolásával érvel amellett, hogy az új történeti munkára az ország külföldi megítélésének javítása érdekében is nagy szükség van. Munkájának hasznosságát hangsúlyozva idézi Giuseppe Garampi öt méltató szavait. Végül kiemeli a mecénási támogatásnak a püspök számára várható előnyeit.

Excellentissime Domine Comes Episcopus,
Domine mihi perenni profundoque cultu prosequende!

Amor dulcis patriae, quem natura cuius indidit, facile mihi persuasit, ut nec laboribus, nec sumptibus parcerem, dum Hungariae historiam, pluribus abhinc annis inchoatam, ad calcem usque perducerem, quo partim popularium votis, partim exterorum querelis, fusiozem gentis nostrae historiam, ad tempora nostra deductam, efflagitantium, occurrerem.⁴¹ In hunc finem excursionibus litterariis ad omnes Hungariae comitatus et celebriores bibliothecas, inter quas Agriensis excellit,⁴² aere meo susceptis, vetera monumenta diligenter ubique scrutabar, ut res ignotas detegere, male creditas convellere, dubias et obscuras vel illustrare, vel pluribus certioribusque documentis confirmare possem.

Ampla supellectili litteraria per plures annos conquisita, manum operi tam feliciter admovi, ut, praeter octo tomulos, typo iam vulgatos, decem alios ex periodo mixta⁴³ pro prelo iam apparatus et a censoribus regis approbatus;⁴⁴ ex Austriaca vero periodo quinque

⁴¹ Utalás a *Historia Critica* 1779–1783 között megjelent hét kötetére (KATONA, 1779–1783).

⁴² Eszterházy Károly egri könyvtárában számos könyvritkaságot és kéziratot gyűjtött össze. Lásd ANTALÓCZI, 1993, 29–37.

⁴³ A vegyesházi királyok korszaka 12 kötetben jelent meg (KATONA, 1788–1793).

⁴⁴ Magyarországon már 1782-től életbe léptek a birodalomra érvényes központosító szabályok, amelyek az egész magyar cenzúrát a bécsi cenzúrabizottság alá rendelték. A helyi, tartományi cenzorok ellenőrizték

iam concinnatos,⁴⁵ ex epistolis Verantianis plurimum locupletatos,⁴⁶ nondum tamen censurae subiectos, habeam: qui quominus in lucem publicam adhuc prodire potuerint; difficilia haec tempora maecenatumque gratiosorum inopia hactenus impedivit.⁴⁷

De hoc impedimento nuper Eminentissimus Cardinalis et Primas noster edoctus,⁴⁸ quum ipso die paschalis apud illum prandissem; eius tollendi spem mihi fecit, ac postridie pro primis duobus periodi mixtae tomulis typo vulgandis sumptus necessarios,⁴⁹ nec verbo, nec scripto rogatus, addixit. Ita factum est, ut, licet adhuc pudore quodam et verecundia prohibitus fuerim, ne precibus meis Excellentiae Vestrae, necessarias ad honestum hunc finem expensas emendicando, molestias facerem; nunc tamen et Eminentissimi cardinalis exemplo, et aliorum, qui meis lucubrationibus historicis delectantur, consilio permotus, maecenatum etiam aliorum liberalitatem interpellandam duxerim.

Eundem autem ordinem, quem in Arpadiana periodo, servaturus, sicut ibi, sic in hac mixta periodo, post metropolitans primum inter episcopos locum,⁵⁰ ut par est, Excellentiae Vestrae tributurus, eidem tomulum, qui de Maria, Carolo, Sigismundo tractat, profunda cum submissione dicare constitui. Quia vero haec trium regum acta longius excurrunt, et 90. philyras circiter comprehendunt, bifariam ea secabo. Prior tomulus, praeter Mariam et Carolum II. Sigismundi res ad annum usque 1410. quo regiae dignitati caesaream adiunxit, continebit, philyrasque facile 44. implebit;⁵¹ posterior ad annum usque 1439. quo gener eius Albertus obiit, porrigetur, et totidem fere philyras complectetur.⁵² In 600. exemplaribus unam philyram typographus aliis quidem 9. florenis; mihi vero propter

az írások első kész példányát nyomtatás előtt, engedélyük megadása után kezdődhetett a sokszorosítás; a bécsi bizottság utólagosan ellenőrizte a sajtót. DÖBÖR, 2014, 19.

⁴⁵ A *Historia regum stirpis Austriacae* 1794–1817 között jelent meg 23 kötetben (KATONA, 1794–1817).

⁴⁶ Verancsics Antal (1504–1573) diplomata, főpap és humanista tudós. Történeti munkáit életében nem adták ki, kéziratban maradt művei kalandos úton jutottak el Magyarországra a 18. század végén, egy részüket Kovachich Márton György, Katona volt jezsuita rendtársa másolta le és adta ki. Négykötetes leveleskönyvét Fischer István egri érsek adományozta a Nemzeti Múzeumnak, így lehetséges, hogy a levelek korábban is az egri főpapok tulajdonában voltak, így használhatta fel őket Katona. Lásd VERANCSICS, II, 1857–1875, 5–16.

⁴⁷ Katona a sorozat első hét kötetét, amely az Árpád-házi királyok korszakát dolgozza fel, főpapoknak ajánlotta, majd a vegeyházi királyok korszakát nyitó kötet ajánlása az olvasókhöz szól, ekkor a történetíró valószínűleg nem talált támogató mecénást.

⁴⁸ Batthyány József (1727–1799) 1778-tól haláláig, 1799-ig esztergomi érsek.

⁴⁹ A *Historia regum stirpis mixtae* második és harmadik kötete 1790-ben jelent meg, a második ajánlásának címtettje Batthyány József érsek.

⁵⁰ A *Historia critica regum Hungariae stirpis Arpadianae* első kötete Patachich Ádám kalocsai érseknek, a második Migazzi Kristóf bécsi érseknek, a harmadik Giuseppe Garampi olasz főpapnak van ajánlva. A negyedik kötetből egyházmegyei püspökök a dedikáció címtettjei. Ezt a mintát követve a *Historia regum stirpis mixtae* első kötetét az olvasóknak, a másodikat Batthyány József esztergomi, a harmadikat Kollonich László kalocsai érseknek ajánlotta, ezt követően a negyedik és az ötödik kötet ajánlólevelének címtettje Eszterházy Károly, majd a továbbiak esetében is az egyházmegyei püspökök.

⁵¹ A *Historia regum stirpis mixtae* IV. kötete Mária királynő (1382–1385, 1386–1395) és II. Károly (1385–1386) uralkodását írja le, valamint Luxemburgi Zsigmondét (1387–1437) 1410-ig.

⁵² A sorozat V. kötete folytatja Zsigmond uralkodásának leírását és utódja, Albert (1437–1439) haláláig, 1439-ig tart.

spem edendorum apud se plurium tomulorum, 8. florenis excudet. Ita hi duo tomuli florenos 700. haurirent: si tamen ad unum dumtaxat ex illis Excellentia Vestra necessarias expensas suppeditare dignaretur, 350. sufficerent.⁵³ [1]

Hac Excellentiae Vestrae liberalitate ceterorumque maecenatum, quos spero meis precibus locum daturos, efficietur, ut cessent tandem exterorum convicia, quibus passim nos traducunt, quod historiam adeo mancam, multisque fabulis respersam, nec ad sanam crism satis exactam habeamus. Passim enim Bonfinium, tamquam fabulosum, derident; qui tamen ad initia dumtaxat Vladislai II historiam Hungariae pertexuit.⁵⁴ Istvanfius, a Mathia I. historiam eandem auspicatus, in Mathia II. desiit.⁵⁵ Kazius nec unius seculi XVII. historiam absolvit.⁵⁶ Praius eruditos annales suos in Ferdinando I clausit, rebusque profanis potius, quam sacris intentus, multa scitu maxime necessaria silentio praetermisit.⁵⁷ Historiam ego tam sacram, quam profanam, quae mutuo sibi lucem fenerantur, coniungo, conquisitisque novis litterarum monumentis, profanam etiam auctiorem reddo. Quare liberalitate hac Excellentia Vestra non tantum de regno, sed etiam de religione, quae nunc undique lacessitur, optime merebitur. Hoc de meis lucubrationibus testimonium Eminentissimus Cardinalis Garampius, profunda rerum divinarum humanarumque scientia celeberrimus, coram Sacrosancto pontifice, quum illi me Viennae⁵⁸ praesentasset,⁵⁹ his verbis perhibuit: „Favet in suis operibus ubique religioni.” Hoc iudicium etiam litteris, ex Italia iam ad me datis, quarum alias quoque memineram, ita purpuratus ille princeps expressit: „Gratam tui recordationem saepe in mentem revocat eximia illa tua doctrina atque cumulata eruditio, quam numquam satis in tua critica historia admiramur, ut perillustri hoc labore tuo adeo tum de ecclesia, cum de isto regno bene meritus quam qui maxime videaris. Tantum tibi vel commodi, vel otii superesse avemus, ut nostram, quam excitasti, sitim expleas; neque solum, quae coeperis, ad umbilicum perducas, sed aliis

⁵³ Eszterházy elegett Katona kérésének, mindkét kötet kiadási költségeit biztosította, ennek bizonyítéka a Katona 1793. június 5-i levelét (3.) nyitó köszönetnyilvánítás. A neki szóló ajánlást megtaláljuk a *Historia regum stirpis mixtae* negyedik és ötödik köteteinek paratextusai között.

⁵⁴ Antonio Bonfini itáliai humanista (1427–1502) *Rerum Ungaricarum Decades* című történetírásában az utolsó leírt esemény a II. Ulászló király uralkodása idején, 1496 júliusában tartott országgyűlés.

⁵⁵ Istvánffy Miklós humanista történétíró (1538–1615) históriájában (*Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV*) az 1490–1606-ig terjedő évek eseményeit adja elő, 1622-ben jelent meg nyomtatásban.

⁵⁶ Kazy Ferenc jezsuita történétíró (1695–1759) *Historia regni Hungariae* című háromkötetes munkája 1739–1749 között jelent meg, Istvánffy munkájának folytatásaként a 17. század történetét dolgozza fel 1684-ig.

⁵⁷ Pray György jezsuita történétíró (1723–1801) *Annales regum Hungariae* című összegzését 1763 és 1770 között jelentette meg öt kötetben. A magyar történelmet az államalapítástól I. Ferdinánd haláláig, 1564-ig tárgyalja.

⁵⁸ Bécs, A.

⁵⁹ VI. Piusz pápa (1717–1799) 1782-ben utazott Bécsbe, hogy II. Józseffel tárgyaljon az egyház befolyását csökkentő rendeleteinek eltörléséről. A pápa március 22. és április 24. között tartózkodott Bécsben, több főpappal találkozott, köztük Eszterházy Károllyal is, találkozásukról Kazinczy Ferenc emlékezett meg egy anekdotában: KAZINCZY, 2001, 59–62, 449–450.

usque ingenii tui monumentis bibliothecas non modo gentis, sed et totius orbis instruas ornesque.⁶⁰

Nec arbitror, aliquam celebriorem in exteris provinciis bibliothecam fore, pro qua tam nobilis historia comparanda non sit. Hinc igitur et illud consequetur, ut magnam iam alioquin Excellentiae Vestrae nomen, maius apud exteras quoque nationes et apud omnem posteritatem hac liberalitate reddatur, et emori numquam sinatur. Numquam certe quantumvis vastum, quantumvis splendidum aedificium, quod tempus edax rerum tandem consumit, ullius memoriam ita potest ab interitu vindicare, sicut volumina, publico bono vulgata, quae pluribus et gentibus, et aetatibus non tantum proderunt, sed etiam maecenatis nomen ad seros usque nepotes propagabunt. Quamdiu littera scripta manebit; tamdiu nomen et beneficium eius ita perennabit, ut nulla vel invidia, vel iniuria hominum obliterari possit. Si tanta cum facilitate hoc ab Excellentia Vestra beneficium impetro, quanta cum fiducia peto, notum in dedicatione praefigenda faciam, cui tomulus hic vel ille, quorum cardinalis Garampius aliique tam cupidi sunt, vitam suam et lucem publicam debeant. Dum igitur, fiducia plenus, meos conatus historicos generosae liberalitati, me vero gratiis aestimatissimis Excellentiae Vestrae profunda cum submissione commendo, cum perenni veneratione, reverentique sacrae manus osculo persevero

Strigonii 7. Aprilis 1790.

Eiusdem Excellentiae Vestrae
devotissimus servus et capellanus
Stephanus Katona historiographus manu propria.

3.

Katona István Eszterházy Károlynak

Kalocsa, 1793. június 5.

FL Eger AEV 2714. (eredeti)

Tájékoztatja Eszterházyt, hogy a püspök által támogatott kötetek eladása lassan halad, ezért a könyvkereskedő Weingand még nem tudta teljesíteni az ígérését, mely szerint a nyomtatási költségeket a püspöknek az eladásból származó pénz vagy könyvek formájában téríti meg. Kérte, hogy Eszterházy türelmesen viselje a késedelmet, hogy az eladásból befolyt kis összeget a fennmaradó kötetek kiadására fordíthassák, de még nem kapott választ. [1] Személyes találkozásukkor, a pesti koronázó országgyűlés alkalmával nem volt alkalma szóba hozni az ügyet, mert a királyné koronázása után azonnal vissza kellett térnie Kalocsára, de Makay Antalnál hagyta a püspök számára az időközben kinyomtatott köteteket. Ha Eszterházy nem egyezik bele a költségek későbbi visszafizetésébe, akkor Wein-

⁶⁰ Giuseppe Garampi pozitív véleményét történetírói munkásságáról 1786. október 27-én küldött levelében is kiemeli, csaknem ugyanezekkel a szavakkal.

gand átadja az addig összegyűlt pénzt. [2] Végül hangsúlyozza, hogy nem hasznot akar húzni a könyvírásból, munkájával az oktatást és az egyházi személyek műveltségét szolgálja. Saját pénzéből is már 3000 aranyforintot áldozott a kiadásra, kiegészítette a mecénások felajánlásait, de a további várható költségek nem összeegyeztethetők saját jövedelmével, ezért kér támogatást.

Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Comes Episcopo, Domine Gratosissime!

Aestimatisimis Excellentiae Vestrae litteris, hesterno cursore mihi redditus, inclusa duorum documentorum exempla, profunda cum veneratione recepi.⁶¹ Horum alterum est de 700. florenis, ab Excellentia Vestra pro continuatione historiae Hungariae liberaliter assignatis.⁶² Cuius quidem ego tam insignis beneficii tam vivam gratamque memoriam retineo, ut et crebris illud sermonibus usurpem, et alios ad patriae commodandum exemplo tam illustri saepe provocem. Alterum est de promissa per bibliopolam Weingandium⁶³ refusione, vel in pecunia, postquam haec ex libris venditis redigi potuerit, vel in libris in usum Excellentiae Vestrae comparandis.⁶⁴ Ut hoc ille promissum expleret, iam antea sollicitus, hoc ab eo responsum accepi, valde parum adhuc aeris ex libris venditis se redegisse, quum admodum lente tam vastum opus distrahatur. Accepto hoc responso, vidi, tam Excellentiae Vestrae, quam omni cultu dignissimis duobus Hungariae Metropolitae, quibus paria promissa fecit,⁶⁵ sero nimis ex libris sero vendendis satisfacere posse. Supplex igitur utrumque rogavi, ut longiorem moram patienter ferre, vel exiguam ex tomulis lentis vendendis cogendam pacuniam ad promovendam reliquorum editionem addicere dignarentur. In hoc postremum uterque consensit, et scriptam a bibliopola Weingand obligationem restituit.⁶⁶ Expertus alias generosam Excellentiae Vestrae liberalitatem, in spem erectus, idem ab Eadem impetrandi,

⁶¹ Eszterházy itt hivatkozott levelét nem ismerjük.

⁶² Katona 1790. április 20-án kelt levelében (2. számú forrásközlés) kért 700 forintot Eszterházytól történeti munkájának további nyomtatási költségeire. Lásd 52. jegyzet.

⁶³ A Bajorországból származó Johann Michael Weingand 1770-ben szerzett könyvkereskedői jogot Pesten. Társa, Johann Georg Köpf halála után lemondott budai és kassai üzletéről, és csak a pesti vitte tovább. Főként külföldi munkákat értékesített, és mellettük kortárs és régebbi magyarországi tudós szerzők latin nyelvű műveit. Kiadóként a magyar tudományos élet fejlődését is támogatta, Katona *Historia Criticájának* első három kötetét ő adta ki és a további kötetek terjesztésében is közreműködött. FÜLÖP, 2010, 179–181.

⁶⁴ Weingand 1790. június 26-i dátummal küldte el kötelezvényét Eszterházyknak, amelyben igazolja, hogy megkapta a püspök által támogatott köteteket, és a nyomtatási költségeket pénzben vagy a püspöki könyvtár számára vásárolt könyvek formájában téríti vissza, amint az eladásokból bevétele származik. Lásd 4. számú forrásközlés.

⁶⁵ Batthyány József (1727–1799) esztergomi és Kollonich László (1736–1817) kalocsai érsek, akiknek a *Historia regum stirpis mixtae* II. és III. kötetének ajánlása szól.

⁶⁶ Katona Eszterházyéval egyező megállapodást kötött Batthyány és Kollonich érsekkel. Ők támogatták Katona kérését, és a kötetekből származó összeget nem kérték vissza, visszaküldték Weingand kötelezvényét.

supplicibus illico litteris hanc gratiam flagitavi.⁶⁷ Quia vero nullum ad eosdem responsum accepi; hoc ipsum silentium, tacitum consensum interpretatus, nullam deinceps eiusdem obligationis mentionem Weingandio feci. [1] Ut tamen certiora cognoscerem, paucis illis diebus, quibus in postremis comitiis Pestini commorabar, idemdem Excellentiam Vestram accedere volui. Testis est huius meae voluntatis Reverendissimus Dominus Makai,⁶⁸ apud quem tomulos, interim excusos, in usum Excellentiae Vestrae deposui. Deinde habui quidem Excellentiam Vestram salutandi fortunam ante coronationem⁶⁹ in sacristia, sed locum illum et tempus opportunum ad id proponendum non iudicavi. Mox autem ad praelectiones consuetas mihi redeundum fuit, et eadem die post reginae coronationem curru conscenso, nulla vel noctu quiete capta, Coloczam⁷⁰ reversus sum. Haec est candida rei totius expositio.

Nunc igitur, si certior factus fuero, Vestram Excellentiam supplicibus meis precibus non detulisse, Weingandium admonebo, ut redactam interim ex duobus illis tomulis, qui honoribus Excellentiae Vestrae sunt inscripti, pecuniam a reliqua secernat et fonti refundat.⁷¹ Exiguam tamen illam fore vel inde coniicio, quod dum feriis paschalibus pro novis tomulis prelo subiiciendis ascendissem, interroganti mihi, num ex omnibus simul libris meis tantum iam pecuniae collegarit, ut ad unum tomulum prelo subiiciendum sufficere possit, responderit, nondum tantum colligi potuisse, quod pauci sint, qui nondum completum opus redimere velint.

Excellentissime Domine Praesul! Nullum ego lucrum ex pertinacibus meis laboribus, quos illustrandae patriae sine spe remunerationis devovi, quaero. Quidquid aeris ex historia mea per longam annorum seriem etiam post fata mea comparari potuerit, [2] id totum in usum pauperum studiosorum, eorum praecipue, qui statum Ecclesiasticum amplecti voluerint, transscribere constitui. Fructus igitur ex pecuniis, in hos libros impensis, etiam ad Excellentiam Vestram redundabit. Ego quidem, praeter impensos pertinaces plurium annorum labores, ex tenuibus meis proventibus ad vulgandas lucubrationes meas facile 3000. florenorum iam impendi.⁷² Nam aliquot tomulos meis dumtaxat sumptibus edendos curavi. Praeterea sumptus, a Maecenatibus suppeditatos, ex

⁶⁷ Katonának ezt az Eszterházyhoz címzett levelét nem ismerjük.

⁶⁸ Makay Antal (1756–1825) udvari pap Eszterházy püspök mellett, majd 1792-től egri kanonok. SZINYNYEI, 1891–1914, VIII, 411–412.

⁶⁹ Bourbon–Szcicíliai Mária Terézia (1772–1807), I. Ferenc második feleségének koronázása Budán, 1792. június 10-én.

⁷⁰ Kalocsa, HU. Katona 1790-től Kalocsán élt, ahol érseki könyvtáros volt.

⁷¹ Eszterházy Katonának adott válaszát nem ismerjük. Vagy elutasította Katona kérését, vagy nem válaszolt a levélre, mert Weingand 1793. július 10-én Katona ösztönzésére azzal kereste fel Eszterházyt, hogy beszámoljon neki az érintett kötetekből származó bevétel összegéről és a kifizetés lehetőségeiről. Lásd az 5. számú forrásközlést.

⁷² Katona a kiadási költségeket valószínűleg saját maga fizette azokban az esetekben, amikor a kötetben nem szerepel konkrét személyhez címzett ajánlás. Ilyen a *Historia regum stirpis mixtae* első, 1788-ban megjelent kötete, amelynek ajánlása az olvasóknak szól. A sorozat 1793–1799, majd 1802–1805 között megjelent kötetei közül több nélkülözi a mecénásnak dedikált címlapot (XX–XXIII., XXV., XXXI, XXXIII–XXXIX., XLI. kötetek). Ennyi könyv kiadási költségét nehezen fedezhette saját keresetéből, valószínűleg a korábban eladottakból származó pénz fordította bele az újabbakba.

meo semper auxi. Certe vel ad 700. Excellentiae Vestrae florenos 118. addidi; paratus, porro quoque tam labores, quam argentum ad illustrandam patriam impendere. Sed enim sex millia florenos quot adhuc residui tomuli facile haurient, sero nimis ex meis reditibus coalescent. Idcirco cum rubore quodam aliis, etsi non mea, sed patriae causa, molestus esse cogor, a multis saepe repulsam passus. Atque his rursus aestimatissimis Excellentiae Vestrae gratiis me profunda cum submissione commendo, sacrasque manus reverenter exosculatus, perenni cum veneratione maneo Coloczae 5. Junii 1793.

Excellentiae Vestrae
humillimus servus et capellanus
Stephanus Katona historiographus manu propria

4.

Johann Michael Weingand kötelezvénye Eszterházy Károlynak

Pest, 1790. június 26.

MNL HML XII. 3f. VI classis, 14 nd. (eredeti)

Weingand tanúsítja, hogy a Mária királynő, II. Károly és Zsigmond király uralkodásának időszakát feldolgozó kötetek nyomtatási költségeit, azaz 700 rajnai forintot pénz, vagy az egri könyvtár számára vásárolt kötetek formájában téríti vissza Eszterházyknak.

Infra scriptus praesentibus testor, me, postquam Res Mariae I. Caroli II. Sigismundi Typis excusas accepero,⁷³ sumptus Typographicos refusurum, vel in pecunia, postquam haec ex libris venditis redigi potuerit, vel in libris, in usum Excellentissimi Domini Praesulis Agriensis pro Bibliotheca comparandis, ad vires 700 Florenorum Rhenensium. In quorum Fidem has manu mea subscriptas sigilloque meo munitas dedi.

Pestini,⁷⁴ Die 26. Junii 1790.

Joannes Michael Weingand
manu propria
Bibliopola

⁷³ A *Historia regum stirpis mixtae* Eszterházyknak ajánlott, IV. és V. kötetei (lásd még az 50–52. jegyzeteket).

⁷⁴ Budapest, HU.

5.

Johann Michael Weingand Eszterházy Károlynak

Pest, 1793. július 10.

MNL HML XII. 3f. VI. classis, 14 nd (eredeti)

Katona István kérésére összeszámolta az Eszterházy püspök támogatásával megjelent két Historia Critica-kötet eladásából származó bevételt, amely 100 forintot tesz ki. Az összeget elküldheti azonnal, vagy amikor további kötetek eladásával több pénz gyűlik össze. Ha Eszterházy inkább könyvtára számára szeretne könyveket az adott értékben, amint megkapja a kívánt kötetek listáját, küldi őket, és felajánlja segítségét bármely könyv beszerzésében.

Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Comes, Episcopo, Domine Domine Patrone, mihi gratiosissime!

A clarissimo Domino Stephano Katona nuper admonitus, ut datis de me reversalibus anno 1790 satisfacere, ad calculum revocavi pecuniam, quam ex duobus Historiae criticae Regum Hungariae Tomulis, scilicet XI. et XII. qui sub auspiciis Excellentiae Vestrae Typis editi sunt, redacta hactenus est.

Ea vero summa centum Florenorum jam aequat. Hos igitur vel nunc statim, vel ubi major summa, venditis pluribus Tomulis accreverit, paratus sum Excellentiae vestrae, quam primum libuerit, transponere.

Si tamen Excellentiae Vestrae magis placeret, aliquos in usum Bibliothecae suae libros accipere; secundum reversales a me datas, eos ubi rescivero, qui desiderantur, cum omni promptitudine transmittam, ac ad alios quoscunque procurandos cum omni submissione meam operam offero, meque cum humillimo sacrarum manuum osculo gratiis Excellentiae Vestrae commendo.

Pestini. Die 10. Julii. 1793.

Excellentiae Vestrae
Humillimus cliens
Joannes Michael Weingand manu propria
Bibliopola

Rövidítések és irodalomjegyzék

FL	Főegyházmegyei Levéltár, Eger
AEV	Archivum ecclesiasticum vetus
MNL	HML Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára, Eger
XII. 3f. VI classis	

*

ANTALÓCZI 1993	ANTALÓCZI Lajos: <i>A kétszáz éves egri Főegyházmegyei Könyvtár története (1793–1993)</i> , In: <i>Kétszáz éves az egri Főegyházmegyei Könyvtár (1793–1993)</i> , szerk. ANTALÓCZI Lajos, Eger, Főegyházmegyei Könyvtár, 1993, 17–51.
BITSKEY 1997	BITSKEY István: <i>Püspökök, írók, könyvtárak – Egri főpapok irodalmi mecénatúrája a barokk korban</i> , Eger, Heves Megyei Múzeumi Szervezet, 1997. (Studia Agriensia, 16.)
DÖBÖR 2014	DÖBÖR András: <i>Sajtó és cenzúra a 18. és a 19. századi Magyarországon</i> , In: <i>Médiakutató</i> , Nyár (2014) 17–28.
FÜLÖP 2010	FÜLÖP Géza: <i>Olvasási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban (1772–1848)</i> , Budapest, Hatágú Síp Alapítvány, 2010.
HAUER 1911	HAUER Ferenc: <i>Katona István emlékezete. Külön lenyomat a Jézus-társasági kalocsai érseki kath. főgimnázium 1910–11. értésítőjéből</i> , Kalocsa, Jurcsó Nyomda, 1911.
KATONA 1778–1817	Stephanus KATONA: <i>Historia Critica</i> , I–XLII, Pestini–Posonii–Cassoviae–Budae–Colotzae–Claudiopoli–Vacii, 1778–1817.
KATONA 1779–1783	Stephanus KATONA: <i>Historia critica regum Hungariae stirpis Arpadianae, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata</i> , I–VII, Budae, 1779–1783.

- KATONA
1785a
Stephanus KATONA: *Disputatio de mansuetudine Evangelica, Sacramenti poenitentiae ministris non minus utili, quam necessaria, concinnata*, Budae, Typ. Univ., 1785.
- KATONA
1785b
Stephanus KATONA: *Responsio Stephani Katona presbyteri Strigoniensis ad epistolam commonitoriam M. Antonii, praepositi Bienicensis*, Budae, Typ. Univ., 1785.
- KATONA
1788–1793
Stephanus KATONA: *Historia regum stirpis mixtae*, I–XII, Pest–Buda, 1788–1793.
- KATONA
1794–1817
Stephanus KATONA: *Historia regum sirpis Austriacae*, I–XXIII, Buda–Vác–Colocae, 1794–1817.
- KAZINCZY
2001
KAZINCZY Ferenc: *Utazások*, In: *Első folyóirataink: Orpheus*, kiad. DEBRECZENI Attila, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2001. (Csokonai könyvtár: Források: Régi Kortársaink, 7.)
- KOLLER
1782–1812
KOLLER József, *Historia Episcopatus Quinqueclesiensis*, I–VII., Posonii, 1782–1812.
- MOLNÁR
2008
MOLNÁR Andrea: *Az egyházi irodalom műfajai Katona István életművében*, In: *Varietas gentium – communis Latinitas. A XIII. Neolatin Világkongresszus (2006) szegedi előadásai*, szerk. SZÖRÉNYI László – LÁZÁR István Dávid, Szeged, JATEPress, 2008, 153–159.
- SÁNTA
2022
SÁNTA Sára: *A tudományos igényű óorkutatás és régészet első jelentős magyar képviselője. Doktori disszertáció*, ELTE BTK, 2022.
- SOÓS
2006
SOÓS István: *Giuseppe Garampi érsek, pápai nuncius levelezése magyarországiakkal és erdélyiekkel*, In: *Magyarországi tudósok levelezése a 18. században. Tanulmányok*, szerk. SZELESTEI N. László, Budapest, Szenal, 2006, 74–84.
- SZABADOS
2008
SZABADOS György: *Katona István történetírói időszerűségről*, In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, 112. (2008) 5–6. sz. 679–699.

- SZINNYEI
1891–1914
- THOROCZKAY
2001
- VERANCSICS
1857–1875
- WEBER
1917
- WITTMAN
2000
- WITTOLA
1785
- SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*, Budapest, Hornyánszky, I–XIV, 411–412.
- THOROCZKAY Gábor: *Előszó*, In: KATONA István: *A kalocsai érseki egyház története*, Kalocsa, Kalocsai Múzeumbarátságok Köre, 2001, I–XXX.
- VERANCSICS Antal: *m. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái*, kiad. SZALAY László – WENZEL Gusztáv, I–XII, Pest, Akadémia, 1857–1875. (Monumenta Hungariae Historica Scriptores. Magyar történelmi emlékek. Írók.)
- WEBER Arthur: *Katona István levele gróf Eszterházy Károly püspökhöz*, In: *Történeti Szemle*, 6. (1917) 2. sz. 187–189.
- Reinhard WITTMAN: *Az olvasás forradalma a 18. század végén?*, In: *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*, szerk. Guglielmo CAVALLO – Roger CHARTIER, ford. SAJÓ Tamás, Budapest, Balassi, 2000, 321–347.
- Marcus Anton WITTOLA: *M. Antonii praepositi Bienicensis ad Stephanum Katonam [...] epistola commonitoria*, Viennae, J. B. Hörling, 1785.